

Δικαιώματα των ανηλίκων στο πλαίσιο δικαστικών διαδικασιών

Περιεχόμενο που
παρέχεται από
Πορτογαλία

Πορτογαλία

1. Δικαιοπρακτική ικανότητα του ανηλίκου

Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα, οι ανήλικοι, δηλαδή τα πρόσωπα που δεν έχουν ακόμη συμπληρώσει το δέκατο όγδοο έτος της ηλικίας τους, στερούνται καταρχήν δικαιοπρακτικής ικανότητας. Η ανικανότητα του παιδιού μπορεί να θεραπευθεί μέσω της γονικής μέριμνας και, επικουρικώς, μέσω της κηδεμονίας. Πρόκειται για μορφές νομικής εκπροσώπησης στις οποίες κάποιος ενεργεί στο όνομα και προς συμφέρον του παιδιού.

Οι ανήλικοι ηλικίας κάτω των 18 ετών στερούνται επίσης, καταρχήν, της ικανότητας διαδίκου. Εκπροσωπούνται στο δικαστήριο μέσω των αντιπροσώπων τους, με εξαίρεση τις πράξεις που μπορούν να ενεργούν προσωπικά και ελεύθερα. Οι ανήλικοι των οποίων τη γονική μέριμνα ασκούν αμφότεροι οι γονείς εκπροσωπούνται από αυτούς ενώπιον δικαστηρίου και η συμφωνία αμφοτέρων των γονέων είναι απαραίτητη για την άσκηση αγωγής.

Η συνέπεια της τέλεσης από παιδιά και νέους πράξεων που χαρακτηρίζονται από το ποινικό δίκαιο ως ποινικά αδικήματα λαμβάνει υπόψη την οικεία ηλικιακή ομάδα στην οποία αυτοί ανήκουν και η οποία διέπει την εφαρμογή διαφορετικών νομικών καθεστώτων. Ως εκ τούτου, εάν διαπράττονται τέτοιες πράξεις:

- από δράστες ηλικίας έως και 12 ετών, εφαρμόζεται το σύστημα που προβλέπει ο νόμος για την προστασία των παιδιών και των νέων σε κίνδυνο (νόμος αριθ. 147/99, της 1ης Σεπτεμβρίου 1999), ο οποίος έχει ως αποκλειστικό σκοπό την προστασία·
- από την ηλικία των 12 ετών έως την ηλικία των 16 ετών, εφαρμόζεται ο νόμος για την εκπαιδευτική επιτροπεία (νόμος αριθ. 166/99 της 14ης Σεπτεμβρίου 1999). Σύμφωνα με τον εν λόγω νόμο, εφαρμόζονται μέτρα εκπαιδευτικής επιτροπείας για την εκπαίδευση του ανηλίκου ως προς το δίκαιο και την ένταξή του, με αξιοπρεπή και υπεύθυνο τρόπο, στη ζωή της κοινότητας·
- από την ηλικία των 16 ετών, ο ανήλικος υπέχει ποινική ευθύνη και μπορεί να του επιβληθεί ποινή, ενώ η ποινική ευθύνη εκτιμάται σύμφωνα με τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας. Οι νέοι ηλικίας μεταξύ 16 και 21 ετών υπόκεινται σε ειδικό ποινικό καθεστώς που προβλέπεται στο νομοθετικό διάταγμα αριθ. 401/82 της 23ης Σεπτεμβρίου 1982.

2. Πρόσβαση σε προσαρμοσμένες διαδικασίες

Η δομή των πορτογαλικών δικαστηρίων περιλαμβάνει ειδικά δικαστήρια και τμήματα ανηλίκων, τα οποία είναι αρμόδια για υποθέσεις όπως η ρύθμιση της γονικής μέριμνας, των υποχρεώσεων διατροφής, της υιοθεσίας, της εκτέλεσης μέτρων που αφορούν την επιμέλεια κ.λπ. Τα διοικητικά δικαστήρια επιλαμβάνονται υποθέσεων ασύλου, μετανάστευσης και προσφύγων στις οποίες εμπλέκονται ανήλικοι.

Τα σημεία 3 και 4 αποτελούν παραδείγματα προσαρμογής δικαστικών διαδικασιών που αφορούν ανηλίκους. Ένα άλλο παράδειγμα αφορά τις τροποποιήσεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας που προκύπτουν από τη μεταφορά της οδηγίας (ΕΕ) 2016/800 στο εθνικό δίκαιο, όπως:

- σε περίπτωση δίκης με αντικείμενο το έγκλημα της εμπορίας ανθρώπων ή έγκλημα κατά της

σεξουαλικής ελευθερίας και αυτοδιάθεσης, οι οικονομικές πράξεις στις οποίες οι κατηγορούμενοι είναι ανήλικοι, συμπεριλαμβανομένης της επ' ακροατηρίου συζήτησης, λαμβάνουν χώρα κανονικά, χωρίς δημοσιότητα·

- Σε κάθε περίπτωση, απαγορεύεται η εξέταση του φακέλου της ανακριτικής διαδικασίας στην οποία εμπλέκεται ανήλικος κατηγορούμενος από πρόσωπο που δεν εμπλέκεται στη διαδικασία, ακόμη και αν το πρόσωπο αυτό έχει έννομο συμφέρον·
- Ο ανήλικος κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να συνοδεύεται, στη δίκη στην οποία εμφανίζεται, από τους ασκούντες τη γονική μέριμνα, από τον νόμιμο εκπρόσωπο ή από το πρόσωπο που ασκεί εν τοις πράγμασι την επιμέλεια του ανηλίκου ή, όταν είναι αδύνατη η επικοινωνία με τα πρόσωπα αυτά ή το απαιτούν ειδικές περιστάσεις που βασίζονται στα συμφέροντά του ή στις ανάγκες της διαδικασίας, και μόνον εφόσον οι περιστάσεις αυτές εξακολουθούν να υφίστανται, από άλλο κατάλληλο πρόσωπο το οποίο έχει υποδείξει και αποδεχθεί η αρμόδια δικαστική αρχή.

3. Νόμοι και μέτρα για την επίσπευση των προθεσμιών σε υποθέσεις στις οποίες εμπλέκονται ανήλικοι

Σε αστικές υποθέσεις :

- η διαδικασία της υιοθεσίας έχει επείγοντα χαρακτήρα (άρθρο 32 του νόμου αριθ. 143/2015, της 8ης Σεπτεμβρίου 2015)·
- σύμφωνα με τον γενικό κανονισμό για την αστική διαδικασία επιτροπείας (που εγκρίθηκε με τον νόμο αριθ. 141/2015 της 8ης Σεπτεμβρίου 2015) *i)* οι αστικές διαδικασίες επιτροπείας των οποίων η καθυστέρηση θα μπορούσε να βλάψει τα συμφέροντα του παιδιού λαμβάνουν χώρα κατά τη διάρκεια των δικαστικών διακοπών· *ii)* οι διαταγές που θεωρούνται επείγουσες πρέπει να εκδίδονται εντός ανώτατης προθεσμίας δύο ημερών· *iii)* όταν επιβάλλεται καταναγκαστικό μέτρο ή πρόσθετη ποινή που απαγορεύει την επαφή μεταξύ των γονέων ή εάν τα δικαιώματα και η ασφάλεια των θυμάτων ενδοοικογενειακής και άλλης μορφής βίας σε οικογενειακό πλαίσιο, όπως η σεξουαλική ή άλλη κακοποίηση παιδιών, διατρέχουν σοβαρό κίνδυνο, η εισαγγελία πρέπει να απαιτεί, εντός 48 ωρών από τη στιγμή που λαμβάνει γνώση της κατάστασης, ρύθμιση ή τροποποίηση των κανόνων που διέπουν την άσκηση της γονικής μέριμνας του ανηλίκου· *iv)* η επ' ακροατηρίου συζήτηση με σκοπό την έκδοση απόφασης είναι συνεχής και μπορεί να διακοπεί μόνο για λόγους ανωτέρας βίας ή απόλυτης ανάγκης.

Σε ποινικές υποθέσεις:

- σύμφωνα με τον νόμο για την εκπαιδευτική επιτροπεία (νόμος αριθ. 166/99 της 14ης Σεπτεμβρίου 1999) *i)* οι διαδικασίες που αφορούν ανήλικο που υπόκειται σε ασφαλιστικό μέτρο επιμέλειας σε δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα ή σε εκπαιδευτικό κέντρο ή σε αναγκαστική νοσηλεία με σκοπό την παροχή εμπειρογνωμοσύνης σε θέματα προσωπικότητας διεξάγονται κατά τη διάρκεια των δικαστικών διακοπών· *ii)* όταν η καθυστέρηση της διαδικασίας μπορεί να προκαλέσει ζημία στον ανήλικο, το δικαστήριο αποφασίζει, με αιτιολογημένη διάταξη, ότι η διαδικασία πρέπει να θεωρηθεί επείγουσα και να διεξαχθεί κατά τη διάρκεια διακοπών· *iii)* όταν εφαρμόζεται μέτρο αναγκαστικής νοσηλείας και ασκείται ένδικο μέσο, η διαδικασία είναι επείγουσα και διεξάγεται κατά τη διάρκεια διακοπών· *iv)* οι διαταγές που θεωρούνται επείγουσες πρέπει να εκδίδονται εντός ανώτατης προθεσμίας δύο ημερών.

4. Ειδικοί μηχανισμοί και διαδικασίες στήριξης των παιδιών και υπέρτερο συμφέρον του παιδιού

Σε αστικές δικαστικές διαδικασίες, και όσον αφορά τη ρύθμιση της άσκησης της γονικής μέριμνας, προβλέπεται η ακρόαση ανηλίκου ηλικίας άνω των 12 ετών ή ανηλίκου μικρότερης ηλικίας με ικανότητα κατανόησης των υπό συζήτηση ζητημάτων, λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία και την ωριμότητά του. Επιπλέον, η αρχή της ακρόασης και της συμμετοχής του παιδιού αποτελεί μία από τις κατευθυντήριες αρχές των αστικών διαδικασιών επιτροπείας που διέπονται από τον γενικό κανονισμό για την αστική διαδικασία επιτροπείας. Το άρθρο 5 παράγραφος 1 του κανονισμού αυτού προβλέπει ότι «*Το παιδί έχει δικαίωμα να ακουστεί, και η γνώμη του λαμβάνεται υπόψη από τις δικαστικές αρχές για τον καθορισμό του υπέρτατου συμφέροντός του*».

Όταν ο ανήλικος είναι θύμα αξιόποινης πράξης, το καθεστώς για τα θύματα (που εγκρίθηκε με τον νόμο αριθ. 130/2015 της 4ης Σεπτεμβρίου 2015 για τη μεταφορά της οδηγίας 2012/29/ΕΕ στο εθνικό δίκαιο) προβλέπει,

ιδίως,

i) το δικαίωμα ακρόασης στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, λαμβανομένης υπόψη της ηλικίας και της ωριμότητάς τους·

ii) τον υποχρεωτικό διορισμό νομικού συμβούλου σε περίπτωση σύγκρουσης των συμφερόντων του παιδιού με αυτά των γονέων, του νόμιμου εκπροσώπου ή του εν τοις πράγμασι κηδεμόνα του, καθώς και όταν το παιδί, με την κατάλληλη ωριμότητα, το ζητήσει από το δικαστήριο· και

iii) η εξέταση του παιδιού κατά τη διάρκεια της ποινικής ανάκρισης καταγράφεται με ηχητικά ή οπτικοακουστικά μέσα, ώστε η κατάθεσή του να ληφθεί υπόψη στη δίκη. Για τον σκοπό αυτό, οι δηλώσεις γίνονται σε ανεπίσημο και κλειστό περιβάλλον, με σκοπό, μεταξύ άλλων, την εξασφάλιση αυθόρμητων και ειλικρινών απαντήσεων.

Ο νόμος για την προστασία των παιδιών και των νέων που βρίσκονται σε κίνδυνο προβλέπει το δικαίωμα των παιδιών για συμμετοχή στη δίκη και ακρόασής τους με κανόνες που εμπίπτουν σε τέσσερις κατηγορίες:

α) κανόνες που αφορούν πρόσωπα ηλικίας 12 ετών και άνω·

β) κανόνες που αφορούν πρόσωπα ηλικίας μικρότερης των 12 ετών,

γ) κανόνες που αφορούν πρόσωπα οποιασδήποτε ηλικίας και

δ) κανόνες που αναφέρουν μόνο το κριτήριο της ωριμότητας.

Μία από τις γενικές αρχές της διαδικασίας επιτροπείας που προβλέπεται στον νόμο για την εκπαιδευτική επιτροπεία είναι η αρχή της ακρόασης του παιδιού (άρθρο 47). Ο εν λόγω νόμος κατοχυρώνει επίσης το δικαίωμα του παιδιού να συμμετέχει σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας, ακόμη και αν βρίσκεται υπό κράτηση ή φύλαξη· η συμμετοχή αυτή πραγματοποιείται κατά τρόπο ώστε το παιδί να αισθάνεται ελεύθερο και όσο το δυνατόν λιγότερο περιορισμένο (άρθρο 45).

5. Εκτέλεση αποφάσεων που αφορούν ανηλίκους

Κατά γενικό κανόνα, οι αποφάσεις που εκδίδονται στο πλαίσιο αστικής διαδικασίας και αφορούν παιδιά ως ενάγοντες ή εναγομένους πρέπει να εκτελούνται με τον ίδιο τρόπο όπως και οι αποφάσεις που αφορούν ενήλικες ενάγοντες ή εναγομένους.

Ωστόσο, υπάρχουν στοιχεία και περιστάσεις που δικαιολογούν την ύπαρξη ειδικού κανόνα. Ως εκ τούτου, εάν η άσκηση της γονικής μέριμνας υπόκειται σε ρύθμιση, σε υποθέσεις στις οποίες υπάρχει κίνδυνος μη συμμόρφωσης με την απόφαση, ο δικαστής μπορεί να αποφασίσει την παρακολούθηση της επιβολής του καθεστώτος που θεσπίστηκε από τις τεχνικές συμβουλευτικές υπηρεσίες, για χρονικό διάστημα που θα καθοριστεί (γενικός κανονισμός για την αστική διαδικασία επιτροπείας). Στην περίπτωση υποχρεώσεων διατροφής, η μη συμμόρφωση με την υποχρέωση διατροφής επισύρει ποινικές κυρώσεις, ανάλογα με την ποινική διαδικασία κατόπιν έγκλησης (άρθρο 250 του Ποινικού Κώδικα).

Σε ποινικές υποθέσεις, στο πλαίσιο του νόμου για την εκπαιδευτική επιτροπεία, τα τρία προβλεπόμενα ασφαλιστικά μέτρα (παράδοση του παιδιού στους γονείς, σε νόμιμο εκπρόσωπο, σε ανάδοχη οικογένεια, σε de facto κηδεμόνα ή άλλο κατάλληλο πρόσωπο, με επιβολή υποχρεώσεων στο παιδί· ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού σε δημόσιο ή ιδιωτικό ίδρυμα· και ανάθεση της επιμέλειας του παιδιού σε εκπαιδευτικό κέντρο), είτε αυτεπαγγέλτως είτε κατόπιν αίτησης, αντικαθίστανται εάν το δικαστήριο διαπιστώσει ότι το μέτρο που εφαρμόστηκε δεν επιτυγχάνει τους επιδιωκόμενους σκοπούς. Σε κάθε περίπτωση, επανεξετάζονται αυτεπαγγέλτως κάθε δύο μήνες.

Στην απόφαση, το δικαστήριο καθορίζει το όργανο που είναι αρμόδιο για την παρακολούθηση και τη διασφάλιση της εκτέλεσης του εφαρμοζόμενου μέτρου. Εκτός από τις περιπτώσεις στις οποίες το όργανο που είναι αρμόδιο για την παρακολούθηση και τη διασφάλιση της εκτέλεσης του μέτρου καθορίζεται από τον νόμο, το δικαστήριο μπορεί να αναθέσει την εκτέλεσή του σε οποιαδήποτε κατάλληλη δημόσια υπηρεσία, κοινωφελές ίδρυμα, μη κυβερνητική οργάνωση, ένωση, αθλητικό σύλλογο και οποιονδήποτε άλλο φορέα, δημόσιο ή ιδιωτικό, ή μεμονωμένο πρόσωπο. Το όργανο που ορίζεται έχει καθήκον να ενημερώνει το δικαστήριο, σύμφωνα με τον

νόμο και με τη συχνότητα που αυτός ορίζει, ή, αν δεν ορίζεται συχνότητα, σε χρονικά διαστήματα που καθορίζονται από το δικαστήριο, για την εκτέλεση του εφαρμοζόμενου μέτρου και για την πρόοδο της εκπαιδευτικής διαδικασίας του παιδιού, καθώς και όταν συντρέχουν περιστάσεις που μπορούν να δικαιολογήσουν την επανεξέταση των μέτρων.

6. Υιοθεσία

Η υιοθεσία είναι μια μορφή καθορισμού της σχέσης γονέα-τέκνου μεταξύ ενός παιδιού χωρίς οικογένεια και ενός προσώπου ή ζεύγους, η οποία πρέπει να καθοριστεί με δικαστική απόφαση. Η απόφαση υιοθεσίας εκδίδεται μόνον εφόσον υπάρχουν νόμιμοι λόγοι· η απόφαση αυτή παράγει πραγματικά πλεονεκτήματα για το παιδί. Δεν συνεπάγεται άδικες θυσίες για άλλα παιδιά του θετού γονέα ή γονέων και αναμένεται εύλογα ότι μεταξύ του θετού γονέα ή γονέων και του παιδιού ή του νέου θα δημιουργηθεί θεσμός πανομοιότυπος με τον δεσμό γονέα-τέκνου.

Με την απόφαση υιοθεσίας, το υιοθετημένο παιδί ή νέος:

- αποκτά, για όλους τους νόμιμους σκοπούς, την ιδιότητα του τέκνου του θετού γονέα ή γονέων, καθώς και τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με εκείνα που θα προέκυπταν από μια φυσική σχέση γονέα-τέκνου και ενσωματώνεται στην οικογένεια του εν λόγω θετού γονέα ή γονέων·
- παύουν οι οικογενειακές σχέσεις και η επαφή με την οικογένεια καταγωγής του, εκτός από τις περιπτώσεις που προβλέπονται από τον νόμο, ιδίως με βιολογικά αδέρφια, υπό την προϋπόθεση ότι οι θετοί γονείς συναινούν και η διατήρηση της επαφής είναι προς το συμφέρον του θετού τέκνου·
- χάνει τα επώνυμα που είχε κατά τη γέννηση και αποκτά τα επώνυμα του θετού γονέα ή γονέων·
- μπορεί, κατόπιν αιτήματος του θετού γονέα ή γονέων και εάν το δικαστήριο κρίνει ότι αυτό διασφαλίζει τα συμφέροντα του παιδιού ή του νέου και ευνοεί την ένταξη του στην οικογένεια, να αλλάξει το όνομά του.

Σύμφωνα με τον Αστικό Κώδικα, μπορούν να υιοθετήσουν:

- δύο πρόσωπα (ακόμη και του ιδίου φύλου), άνω των 25 ετών, παντρεμένα για διάστημα μεγαλύτερο των 4 ετών (μπορεί επίσης να ληφθεί υπόψη ο χρόνος που διανύθηκε σε σύμφωνο συμβίωσης αμέσως πριν από τον γάμο), υπό την προϋπόθεση ότι δεν έχει επέλθει δικαστικός χωρισμός·
- πρόσωπο άνω των 30 ετών ή, εάν το θετό τέκνο είναι τέκνο του/της συζύγου του υιοθετούντος, πρόσωπο άνω των 25 ετών.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι, κατά γενικό κανόνα:

- η ηλικία του υιοθετούντος δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 60 έτη κατά την ημερομηνία που του ανατέθηκε επισήμως το παιδί ή ο νέος με σκοπό την υιοθεσία·
- από την ηλικία των 50 ετών, η διαφορά ηλικίας μεταξύ υιοθετούμενου τέκνου και θετού γονέα δεν πρέπει να υπερβαίνει τα 50 έτη, εκτός αν συντρέχουν σοβαροί λόγοι και αυτό δικαιολογείται από το συμφέρον του θετού τέκνου (για παράδειγμα, το θετό τέκνο είναι αδελφός ή αδελφή άλλων θετών τέκνων και η διαφορά των 50 ετών υφίσταται μόνο σε σχέση με το εν λόγω θετό τέκνο).

Αν το θετό τέκνο είναι ηλικίας άνω των 12 ετών, απαιτείται η συναίνεσή του για την υιοθεσία. Πρέπει να ακουστεί σε ακροαματική διαδικασία που διεξάγεται από τον δικαστή, παρουσία της εισαγγελιάς, σύμφωνα με τους κανόνες που προβλέπονται για την ακρόαση των παιδιών στο πλαίσιο αστικής διαδικασίας επιτροπείας.

Σύμφωνα με τον νόμο αριθ. 143/2015, της 8ης Σεπτεμβρίου, θετά τέκνα που δεν έχουν ακόμη συμπληρώσει το 16ο έτος της ηλικίας τους δεν έχουν τη δυνατότητα να ζητήσουν πρόσβαση σε πληροφορίες σχετικά με το παρελθόν τους. Μετά την ηλικία των 16 ετών, το θετό τέκνο μπορεί να ζητήσει ρητά την πρόσβαση αυτή, αλλά έως ότου συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας του, θα απαιτείται πάντοτε η συναίνεση των θετών γονέων ή του νόμιμου εκπροσώπου. Εάν το αίτημα πρόσβασης στηρίζεται σε σοβαρούς λόγους, ιδίως όταν πρόκειται για λόγους υγείας του ανήλικου θετού τέκνου, το δικαστήριο μπορεί, κατόπιν αιτήματος των γονέων ή της εισαγγελιάς, να επιτρέψει την πρόσβαση σε στοιχεία του προσωπικού ιστορικού του.

Ο νόμος αριθ. 143/2015 ρυθμίζει τις διαδικασίες εθνικής και διεθνούς υιοθεσίας και τη συμμετοχή των αρμόδιων αρχών στις διαδικασίες αυτές.

■ Τελευταία επικαιροποίηση: 07/04/2024

Την έκδοση αυτής της σελίδας στην εθνική γλώσσα διαχειρίζεται το εκάστοτε κράτος μέλος. Οι μεταφράσεις έχουν γίνει από την αρμόδια υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι τυχόν αλλαγές που επιφέρει η αρμόδια εθνική αρχή στο πρωτότυπο ενδέχεται να μην έχουν περιληφθεί ακόμα στις μεταφράσεις. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δεν αναλαμβάνει καμία ευθύνη όσον αφορά τις πληροφορίες ή τα στοιχεία που περιλαμβάνονται ή για τα οποία γίνεται λόγος στο παρόν έγγραφο. Βλ. την ανακοίνωση νομικού περιεχομένου για τους κανόνες πνευματικής ιδιοκτησίας που ισχύουν στο κράτος μέλος που είναι αρμόδιο για την παρούσα σελίδα.